

Sygn. akt II KK 16/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Waldemar Płóciennik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Dagmara Szczepańska-Maciejewska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Barbary Nowińskiej

w sprawie **Z. F.**

w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 15 października 2020 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy - na korzyść,

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 2 października 2019 r., sygn. akt II AKa (...),

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w W.

z dnia 19 czerwca 2018 r., sygn. akt VIII Ko (...),

I. uchyla pkt I wyroku Sądu Apelacyjnego w (...), tj. w zakresie rozstrzygnięcia o odszkodowaniu i sprawę w tej części przekazuje temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym;

II. oddala kasację jako oczywiście bezzasadną w pozostałej części i zwalnia Z. F. od kosztów sądowych postępowania kasacyjnego w tym zakresie;

III. zarządza zwrot na rzecz Z. F. wniesionej przez niego opłaty od kasacji.

UZASADNIENIE

Pełnomocnicy Z. F. wystąpili z wnioskiem o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz 3.000.000 zł tytułem odszkodowania i 8.000.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w związku z niewątpliwie niesłusznym tymczasowym aresztowaniem wnioskodawcy, zastosowanym postanowieniem Sądu Rejonowego w W. w sprawie o sygn. akt II Ko (...) (sprawa tego Sądu o sygn. akt II K (...)).

Wyrokiem z dnia 19 czerwca 2018 r., sygn. akt VIII Ko (...), Sąd Okręgowy w W. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz Z. F. 600.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i 634.500 zł tytułem odszkodowania za szkodę, powstałe w wyniku niewątpliwie niesłusznego aresztowania, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, a w pozostałym zakresie wniosek oddalił.

Orzeczenie to zaskarżone zostało apelacjami pełnomocników wnioskodawcy i prokuratora.

Jak wynika z treści apelacji pełnomocników wnioskodawcy, skierowana ona została przeciwko rozstrzygnięciu Sądu pierwszej instancji oddalającemu wniosek o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę ponad zasądzoną kwotę 600.000 złotych. Skarżący, domagając się zmiany wyroku poprzez zasądzenie od Skarbu Państwa zadośćuczynienia w wysokości 8.000.000 złotych zarzucili:

- „błąd w ustaleniach faktycznych mających wpływ na wnioskowanie w niniejszym postępowaniu, a mianowicie ustalenie w pierwszej kolejności, iż Z. F. był osobą zajmującą wysokie stanowiska w urzędach państwowych i cieszył się ogromnym poważaniem oraz zaufaniem, a także, iż warunki jak i sam fakt tymczasowego aresztowania przez okres 2 lat 5 miesięcy i 18 dni drastycznie zniszczyły jego zdrowie i jakiegokolwiek szanse na powrót do poprzedniego sposobu życia i

jednocześnie stwierdzenie, że zasądzona kwota zadośćuczynienia 600000 zł jest wystarczająca na >>wynagrodzenie<< za doznaną krzywdę,

- dowolną a nie swobodną ocenę materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie lecz pomimo to >>oszacowanie<< ogromnych strat życiowych i utraty zdrowia z zagrożeniem życia oraz niemożności powrotu ani kontynuacji rozwoju zawodowego poniesionych w wyniku zastosowania wobec Z. F. długotrwałego tymczasowego aresztowania na poziomie nieodpowiadającym faktycznym doznany krzywdom moralnym w szczególności w porównaniu do przyznanego odszkodowania”.

Prokurator zaskarżył wyrok na niekorzyść wnioskodawcy w części dotyczącej wysokości zasądzanego odszkodowania ponad kwotę 163560 złotych oraz wysokości zasądzanego zadośćuczynienia ponad kwotę 240000 złotych i zarzucił:

1. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść, polegający na nieuzasadnionym przyjęciu, iż wnioskodawca poniósł szkodę w kwocie 634000 złotych wynikającą z utraconego dochodu z tytułu wynagrodzenia za pracę świadczoną w [...];
2. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść, polegający na nieuzasadnionym przyjęciu, iż kwota 600000 złotych tytułem zadośćuczynienia jest kwotą adekwatną do rozmiaru krzywdy, jakiej doznał wnioskodawca w związku z jego 30-miesięcznym pobytem w warunkach izolacji;
3. obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie:
 - art. 7 k.p.k. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego dokonaną z pominięciem wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego;
 - art. 167 k.p.k. poprzez zaniechanie przeprowadzenia dowodów z urzędu;
 - art. 366 § 1 k.p.k. i art. 410 k.p.k. poprzez niewyjaśnienie wszystkich istotnych okoliczności sprawy mających wpływ na wysokość odszkodowania oraz oparcie orzeczenia na niepełnym i wybiórczo potraktowanym materialnym dowodowym.

W następstwie tych zarzutów skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie wobec wnioskodawcy odszkodowania w kwocie 163560 złotych oraz zadośćuczynienia w kwocie 240000 złotych.

Wyrokiem z dnia 2 października 2019 r., sygn. akt II AKa (...), Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że obniżył zasądzoną kwotę odszkodowania do 163560 złotych, a pozostałej części wyrok Sądu pierwszej instancji utrzymał w mocy.

Wyrok Sądu odwoławczego zaskarżony został w całości kasacją wywiedzioną przez pełnomocników wnioskodawcy.

Skarżący zarzucili rażące naruszenie prawa materialnego, tj.:

- „1. art. 358¹ § 3 k.c. poprzez stwierdzenie, że dokonana przez Sąd Okręgowy waloryzacja na podstawie kryterium przeciętnego wynagrodzenia jako podstawa przerachowania świadczenia należnego wnioskodawcy jako odszkodowania z tytułu utraconych zarobków po upływie 16 lat nie jest prawidłowa i waloryzacji nie należy dokonywać wbrew jawnym statystykom GUS o radykalnej zmianie siły nabywczej pieniądza na przełomie 1,5 dekady i zasądzenie bliżej nieokreślonej kwoty bez prawidłowej waloryzacji pomimo złożonego wniosku,
2. art. 7 k.p.k. poprzez dokonanie bliżej nieokreślonej analizy dokumentów w aktach w postaci PIT 30 za 1999 rok, PIT 37 za 2000 oraz PIT 37 za 2001 wnioskodawcy i stwierdzenie, że z dokumentów tych wynika, iż podstawą obliczenia należnego odszkodowania z tytułu utraconych zarobków powinna być inna kwota niż wskazana w rubrykach F.1. pole 67 przychód ewentualnie rubryka G pole 107,
3. art. 22 § 1 k.p. w zw. z art. 12 ust. 1 ustawy z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U.2000.14.167 ze zm.) w zw. z art. 18 ust. 1 i 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U.2013.1442 ze zm.) poprzez stwierdzenie, że wynagrodzenie jakie otrzymywał wnioskodawca jako pracownik jest innym niż wskazane w rozliczeniu rocznym PIT 37 rubryka F.1. pole 67,
4. art. 445 § 1 k.c. poprzez jego wadliwą interpretację i zastosowanie i stwierdzenie, że ustalone zadośćuczynienie jest adekwatne do krzywd moralnych i psychicznych doznanych przez poszkodowanego i brak rozważenia faktu, iż niesłuszne

tymczasowe aresztowanie miało ogromny wpływ na utratę dobrego imienia a także wiarygodności w sferze zawodowej”.

W konkluzji skarżący wnieśli o „zmianę zaskarżonego wyroku:

- w pkt I poprzez zmianę w ten sposób, iż zasądzoną od Skarbu Państwa kwotę odszkodowania z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania podwyższy do kwoty 682748 zł;
 - w pkt II poprzez zmianę w ten sposób, że zasądzoną od Skarbu Państwa kwotę zadośćuczynienia z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania podwyższy do kwoty 2400000 zł,
- ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania w postępowaniu apelacyjnym”.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator Prokuratury Regionalnej w [...]. wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

W toku rozprawy kasacyjnej prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w zakresie rozstrzygnięcia o odszkodowaniu i oddalenie kasacji jako oczywiście bezzasadnej w pozostałej części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest oczywiście bezzasadna w odniesieniu do rozstrzygnięcia o zadośćuczynieniu za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, co powoduje, że zgodnie z art. 535 § 3 k.p.k. uzasadnienie orzeczenia Sądu Najwyższego w tej części nie zostanie sporządzone.

Nadzwyczajny środek zaskarżenia zasługuje natomiast na uwzględnienie w części kwestionującej orzeczenie reformatoryjne w odniesieniu do odszkodowania. Rozpoznanie kasacji ograniczyć należy do zarzutu z pkt 2, tj. obrazy art. 7 k.p.k., polegającej na sprzecznej z logiką i wiedzą analizą dokumentów stanowiących podstawę ustalenia dochodów wnioskodawcy, podlegających procesowi waloryzacji, niezbędnego do ustalenia wysokości poniesionej przez wnioskodawcę szkody.

Pełnomocnicy wnioskodawcy zaakceptowali ustalenia Sądu pierwszej instancji co do wysokości kwoty bazowej oraz zasad waloryzacji, ponieważ wyrok Sądu Okręgowego nie został przez nich w tej części zaskarżony. Z nader związanych wywodów Sądu Apelacyjnego wynika, że zastosowana przez Sąd pierwszej

instancji metoda waloryzowania kwoty bazowej została uznana za trafną. Wydanie rozstrzygnięcia reformatoryjnego było natomiast konsekwencją ustalenia innej kwoty bazowej podlegającej waloryzacji. Przypomnieć należy, że punktem wyjścia dla rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego była wynikająca z informacji Urzędu Skarbowego (k – 95) kwota 56.42,09 zł, stanowiąca dochód wnioskodawcy za okres od 1 stycznia do 10 lipca 2001 r. Sąd Apelacyjny, uwzględniając apelację prokuratora uznał, że podstawę waloryzacji powinno stanowić osiągnięte przez wnioskodawcę wynagrodzenie netto a nie brutto, tj. przychód pomniejszony o wydatki. Według Sądu odwoławczego, ustalone przez Sąd pierwszej instancji wynagrodzenie wnioskodawcy powinno zostać pomniejszone o potrącenie „podatku i ubezpieczenia”, co w konsekwencji spowodowało ustalenie, że podlegającą waloryzacji kwotą bazową jest 13921,12 złotych.

Na gruncie rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego przyjmuje się, że pojęcie szkody jest tożsame z pojęciem, które wypracowano w prawie cywilnym. Powszechnie przyjmuje się tzw. metodę dyferencyjną ustalania wysokości szkody materialnej, czyli ustalenie różnicy między stanem majątkowym obecnym, a stanem majątkowym, jaki by istniał, gdyby nie wystąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Zgodnie z art. 361 § 2 k.c. szkoda polega na stracie, którą poszkodowany poniósł oraz na utracie korzyści, które mógłby uzyskać, gdyby zdarzenia wywołującego szkodę nie było. W realiach rozważanej sprawy szkodę stanowią utracone korzyści wnioskodawcy, związane z jego wynagrodzeniem za pracę. Należy, co do zasady, zgodzić się z Sądem odwoławczym, że nie można uznać za utraconą korzyść całości przyszłego wynagrodzenia wnioskodawcy, skoro rzeczywista korzyść jest konsekwencją pomniejszenia do wynagrodzenia brutto o obowiązkowe obciążenia wynikające z różnych tytułów. Rzecz jednak w tym, że obliczenie wysokości rzeczywiście utraconej przez wnioskodawcę korzyści okazało się całkowicie dowolne.

Jak wspomniano już wcześniej, podstawą ustaleń Sądów obu instancji była znajdująca się na k – 95 informacja Urzędu Skarbowego. W kolumnie 4 – „Przychody” wskazano 58045,37 zł, w kolumnie 6 „Dochód” - 56842,09 zł, a w kolumnie 13 „Przychody po zmniejszeniu o wydatki” – 13921,12 zł. Różnica między kolumną 6 a kolumną 13 spowodowana została odliczeniami:

- 8617,73 zł – składka ZUS (kolumna 7),
- 2901,74 zł – składka zdrowotna (kolumna 8),
- 6093,30 zł – pobrane zaliczki na podatek (kolumna 9),
- 24.000 zł – wydatki z PIT/D i PIT/O faktycznie poniesione (kolumna 10),
- 1308,20 zł – do zapłaty z roku poprzedniego (kolumna 12).

O ile zgodzić się można, że wydatki z tytułu składki na ZUS, ubezpieczenia zdrowotnego i zaliczek na podatek ograniczyłyby przyszłe realne korzyści wnioskodawcy, o tyle nie można tego powiedzieć o wydatkach uwidoczniionych w kolumnach 10 i 12. W szczególności nie sposób założyć, że w okresie, w którym stosowano wobec wnioskodawcy tymczasowe aresztowanie czyniłby on wydatki, które należałoby wykazać w PIT/D i PIT/O w celu uzyskania odliczenia, czy też byłby on zobowiązany do zapłacenia podatku z roku poprzedniego (kolumna 12). Dokonane przez Sąd odwoławczy odliczenie od dochodu (kolumna 6) kwot z kolumn 10 i 12 jawi się jako całkowicie dowolne, zwłaszcza, że nawet nie próbowano ustalić charakteru wydatków ujawnionych w formularzach PIT/D i PIT/O. Na marginesie należy zauważyć, że Sąd pierwszej instancji niezasadnie pomniejszył przychód uzyskany przez wnioskodawcę o koszty jego uzyskania (kolumna 5), nie dostrzegając, że uwidoczniiona wartość stanowi ryczałt, a nie ustalono, by wnioskodawca koszty te rzeczywiście poniósł. Rozstrzygnięcie w tym zakresie nie było jednak zaskarżone przez pełnomocników wnioskodawców, zatem wartością, od której należy ewentualnie odliczać obciążenia pomniejszające utraconą korzyść jest 56842,09.

Kierując się powyższym należało uchylić pkt I wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w zakresie rozstrzygnięcia o odszkodowaniu i sprawę w tej części przekazać temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. W toku tego postępowania Sąd będzie zobowiązany do rozpoznania apelacji prokuratora z uwzględnieniem poczynionych wyżej uwag. W ponowionym postępowaniu konieczne będzie także rozważenie czy odszkodowanie z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania podlega zwolnieniu od podatku dochodowego w świetle art. 21 ust.1 pkt 3b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r., poz. 1426), co może mieć znaczenie przy rozważaniu zasadności odliczenia od kwoty

podlegającej waloryzacji uiszczonych zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych.